

Olvasd a „HID”-at

Péterkéből Péter lesz

Péterke már régen nem tartja magát gyerekeké. Néha-néha még ugyan leereszkedik a gyerekek társaságához, egy pár színes, a boltból elvitt játékgolyót is megkockáztat a tavaszi golyójátékhoz, itt-ott bele is feledkezik a játékba, de minden egyes hibás mozdulatnál, minden egyes tét elvesztésénél kétszeresen is belévág a fájo, kínzó önmegítélés. Mert nem itt van az ő helye! Itt csak drága idejét fecserli, amit pedig komoly, hasznos munkába kell fektessen: tudásszerző és pénzszerző munkába. Fecserli az időt és fecserli az anyagot is, a boltból elvitt klikkereket. Mert Péterke nagyon ismeri a klikkerek értékét. Tudja ő nagyon jól, hogy négy klikker egy krajcár és most is éppen négyet veszített a hazard „múzeum”-játékban. Őt perc leforgása alatt. A többi gyerekek, tíz-tizenkét évesek, ők nem érik fel még ésszel a veszített krajcárok értékét. Nem is krajcárokbán, de golyókbán mérik az anyagot és a vesztes, vagy nyeres idejét sem percekkel vagy órákkal, de idegeik ritmusával, bánattal és örömmel. Csak Péterke tudja, hogy a négy klikker értéke egyenlő a vacsora értékével, és egy sincsen a gyerekcsoportban, akinek vacsorájára ennél nagyobb, vagy akár csak ekkora összeg is juthatna. Péterke nem egyszer szolgálta már ki a szatócsa-

holt klikker-közönségét és nem egyszer szolgált ki az apja hentesüzletében is és nagyon is tisztában van a vékony debreceni, a szalonna, a disznósajt, véres, meg a töpörtyű piaci árával. És tudja, hogy ma újból elherdált egy vacsorányit a szatócsboltból. Biztos benne, persze, hogy kivihetne a boltból még kétszer, háromszor annyit is, mert szülei meg nem szólanak érte, még talán örülnének is, hogy kedvét leli az egykorúak játékaiban. Újabb tőkével jelenhetne meg s talán vissza is nyerhetné a már a Bucoj zsebében csörgő golyókat. De, hiszen éppen ezért kell saját magát fegyelmeznie. Éppen, mert a szülei nem fegyelmezik. Meg aztán, tulajdonképpen a szülei is csak azért nem fegyelmezik, mert biztosak benne, mert bíznak az ő önfegyelmében. Fegyelmezettsége a szabadságának biztosítója.

Idejártéka és szíve vágya még lekötne a külvárosi tavasz meztlábás gyerekhadához. Egynek érzi magát velük, a matrózok, hajógyárt munkások meztlábás csemetéivel, az Iljákkal, Juonokkal, meg Pistákkal, de az elfecsérelt idő és pénz hívja vissza a pénzszerző munkához.

És a másik fájdalom is húzza. Bár ez a fájdalom egyúttal vonzza a játékhöz is, és sokszor a munkábfeledkezésből is riogatja, felriasztja s a gyereksereg közé taszítja. Ez a fájdalom: testi ügyetlenségének tudata az ügyes, vásott kültekiek között. Hiszen mások is sokszor hiába gurítják klikkerüket a múzeum golyókirakatába és bizony egyikkel sem cseng össze a közjük gurított golyó, de ő minden egyes kudarcot külön-külön katasztrófának vesz, minden katasztrófát újbóli bizonyítéknak érez a menthetetlen és javíthatatlan testi ügyetlenségnek, alábbvalóságnak megerősítésére. Minden újabb gurítással: no, most! no, most! ellenbizonyítékot kíván szerezni és egy-egy ritka találata olyan örömhullámmal borítja el, hogy nyakig vörösödik bele.

A társak, persze, nem tudják, hogy amikor Péterke az új játékra való áttérést sürgeti, akkor sem a klikker-állomány szaporítása a célja, nem is a játék izgalmát akarja fokozni, de képességeiből akar újból vizsgát tenni. Már egy hete, hogy órákhosszat gyakorolja házuk udvarán az új játékot. A földre helyezi a golyót, szeméhez, füléhez, orrához emeli a másikat, ahová csak kívánják a társak, lehullatja s holt biztonsággal csattan össze a lehullajtott golyó a földre helyezettel. Visszanyeri mind a négy golyóját, de már nem a visszanyert vacsorának örül, hiszen azt azonnal le fogja dolgozni, sokkal inkább a visszanyert önbecsülésnek. Ma először, ő volt a klikkerpálya ünnepelt hőse. És hőse marad mindaddig, míg társai is rá nem jönnek a begyakorolt trükkre. Míg rá nem jönnek, hogy észszerű számítás, nem zseniális kezűgyesség a dolog nyitja. Míg maguk is ki nem számítják az egy lányi hozsuzát a fejtetőről legurított golyó előreleendő ívének és nagyujjuk körméhez nem állítják maguk is az eltalálendő golyót. Pert Péterke nem gyerek immár és tudja, hogy ésszel élnek a felnőttek s az ésből patant ötletet hosszú órák gyakorlásával testi ügyességre is át lehet váltani.

Ujjonnan nyert önbecsüléssel fut Péterke haza, hogy belemerüljön a munkába. Nagy önbecsülésében most még két ballába furcsa kacszása sem ér öntudatáig és az sem ér fel hozzá, hogy ezzel a futással társai versenyén holtbizonyosan utolsónak érne be a célba. Új energiákkal veti magát a munkába. Másnap leckéjével még játék előtt elkészült. Az olvasást estére hagyja. A vacsorát akarja megkeresni, amit

ma kivételesen nem veszített el Gyerekjátékokat készít. Forgókat, amiket szívalmosan hajt körbe-körbe a szél, s ami, ha ügyesen lazítja a csavart, már a sétáló járás okozta szellőcskében is megperdül. Ma kivételesen szépeket akar teremteni. Méltókat a nagy naphoz. Fűz, vagy almafavessző helyett,ogyoróvesszőket keres ki. Nem hántja le végig a vékony, finom kérget. Késével serpentineket, kígyókat, csigákat rajzol bele s úgy, mintásan szedi azt le. Az ortonyelek sem szebbek a boltajtóban, ahonnan az ötletet lopta. Vastag színes kék és piros papírosból gészíti a forgót. Hatalmas nagyokra szabja őket és kettőt-kettőt, különböző színűt erősít a mintásogyoróvesszőre. Aogyoró nehezen törik. Kibírja a két nagy forgó propeller bűgő szelét. Öt krajcárért árusítja majd ezeket a forgókat. Nemcsak a golyókat veheti pénzért, de az arám cipőre is fog jutni és . . . talán, talán egy könyvre is, amit régen nézeget a kirakatban.

Holnap kimegy az erdőbe, már leolvadt a hó a hegyekről és egész nyalábogyoróvesszőt fog vágni. A fiatal hajtások közül. Azoknak gyenge, selymes kérge úgy csillan bele zölden a napba, mint az élet. És papírost is vesz a könyvesboltban és apró, hajlítható vékony szegeket is. Kiegészíti raktárát.

Így tervezget Péterke nagy-felnőttesen, hiszen ő már régóta nem gyerek. Épen a kész színes forgót erősíti rá aogyoróvesszőre, amikor egyik tanára, a mokány, höröcsökgépű magyar-latín tanár, az osztályfőnök sétál el arra.

— Hát te mit fabrikálsz, öcskös? — szól oda Péterkéhez és megáll fölötte s ahogy Péterke felugrik ijedt-zavarodottan ültéből, az még a kezét is felnyújtja, hogy Péterke nem is tudja, mit is tegyen. Vajjon csakugyan kezét akar vele fogni, vagy talán inkább a játék érdekli és felnyújtja, kitért kezébe helyezi a kész forgót.

— Hát magad fabrikálsz a játékokat? — mondja a mokány osztályfőnök és Péterke csak hebegve mer tiltakozni:

— Nem, nem magamnak! A bolt részére!

— Úgy. Hát ilyen pénzkereső vagy?! Pedig én is épen ilyen járatban vagyok nálad. Mert hozzád készültem.

Péterke már nem is tudja, melyik lábára álljon. Egyik lába sem bírja el idegrángatásaival súlyosbított ügyetlen kövérségét. Szóltalanul pirosodva áll s hangja egyúttal remeg szíve hallható verésével, amikor kötelességére ebredve megszólalásig ocsúdik eszmélete.

— Tessék . . . tessék . . . a szobába fáradni! És forgós keze megremeg ahogy mutatja az irányt úgy, hogy a forgók megperdülnek és hozzákezdnek motollálásukhoz.

— No, lám, jól csináltad őket, már is forognak, pedig nem is fű a szél, — mondja a tanár. Péterke szeméből hála és köszönet süt felé. Meleg hullám önti el szívét. Minek is köszönheti a nagy kitüntetést. Hozzá, a kis meztlábás Péterkéhez, a külvárosi szatócsgyerekhez, a kinek a szatócsbolt még a mindennapi ebédet sem tudja biztosítani. A kis második diákhoz, saját személyében eljön az osztályfőnök, a tudós és író: az ideál! És még milyen tapintatos vele szemben. Nem akarja észrevenni, hogy végigráng rajta a meg nem érdemelt megtiszteltetés és ügyességére háritja a forgó megperdülését. És ő milyen gyámoltalan, esetlen most is. Nem is tudja mit is csináljon a kezeivel és előre men-

jen-e, útmutatónak, vagy hátramaradjon, tiszteletből és majd, hogy
össze nem torlaszolódna az ajtóközben.

— Tessék . . . Tanár úr!

— Hát idehallgass, öcskös! Te már második éve a bojtárom vagy.
különösen latinban. Nélküled nem csak meg nem tanítanám, de ide-
gekkel sem bírnám a sok ostoba gazdag mulyát és a sok vásotttságra
értelmes meztlábás adta betyárját. Hát tartozom neked, meg kell mon-
danom.

Péterke vörösödik, egyik lábáról a másikra áll és épen az anyja te-
most kell bejöjjön és végig kell hallgassa a sok dicséretet. Szégyenében
úgy érzi, bedagad a torka, eldugul a hangrés és nem tudja az anyját
megismertetni a tanárral és nem tud felelni az anyja szavára. Érzli,
hogy hirtelen megnémult; ösztönös köhögési roham rázza meg testét,
hogy az anyja ijedten kap felé, a mokány tanár meg csak mosolyogva
a bajúsa alól mondja:

— No, no, azért meg ne fulladj! Mert akkor ki végzi el a munkát,
amiért jöttem.

Péterke megnyugszik és mintha a hangszálain sem nyúlna végig
a kormos pernyeréteg. Kérdőleg pillant fel.

— Hát, idefigyelj! Van itt egy díjnok, aztán irnok szeretne lenni.
A négy osztályra van szüksége. Az idén az első és másodikból vizgáz-
na magánúton. Az anyagot ismered, hiszen idestova elvégezted a máso-
dik osztályt. Hát rád gondoltam. Mert huncut az ilyen tanár. Áthárítja
a tartozás megfizetését egy harmadikra. Két hónapod van a vizsgáig, a
két osztály anyagának átvételére. Hát naponta kell eljárj hozzá. Napi
egy óráért, persze vasárnapokon nem mégy el, kapsz tőle havi öt pen-
gőt. Hát meg tudod csinálni?

— Igen, — felelte most már Péterke kitisztult hangon és belecsap
a tanár tréfás parolájába.

*

Feleségezett díjnok János úr már a negyvenedik életévét tapossa.
Péterke egyenesen öreg embernek látja és hirtelenében nem is tudja,
hogyan védje meg tanítói tekintélyét vele szemben. Mert világos, hogy
ő itt a fontosabb személy, de még a könyökéig is alig ér fel díjnok Já-
nos úrnak, akinek hatalmas hunniás bajusz is pöndörödik az orra alatt
és egyszerűen Péterkének tartja és úgy is kezeli a tanító urat. Péterke
szeretné magához ragadni a kezdeményezést, hiszen ő volna itt a ve-
zető, de nehezen tudja a tanítványt látni a bajuszos vén emberben, aki
fiatal házas és öreg emberhez nem méltóan ölébe ülteti nemrég még
vénlány feleségét és cuppogat rajta. Péterkében, persze, már itt-ott át-
ráng valami névtelen vágyakozás, de annál undorítóbbnak látja, karli-
katurának a vének szatíros összedörgölözését. Nem, Péterke 40 éves
korában sem tudja majd képenccsokolni az undok szipirtyót, — még
akkor sem, ha ő hozná a házat és a virágos udvart és a Gracka hegyre-
felkúszó gyümölcsöst. És erre a gondolatra elundorodik feleségezett díj-
nok János úrtól is, de kénytelen udvariaskodni és ott ülni vele tovább-
a diófa alatt, a számtankönyv felett, tapintatosan oldalt fordulni, mint-
ha János úr kutyái kötötték volna le érdeklődését és így kivárni, míg
vasorrú-asszonyka le nem száll — a házáért és a kertjéért — felesége-
zett János úr megtisztelt öléből.

— Ezt nem értem, — fordul hozzá János úr minden szerelmi utó-

rezgés nélkül a hangjában, — ezt vegyük át újból! És Péterke érzi, hogy, habár neki magának is ez volt a szándéka, a kezdeményezés újból a János úr kezében maradt.

Kihaszznál! — gondolja keserűen Péterke. Egyszerűen megvette a tudásomat és rendelkezik vele. Csakugyan ez volna az élet? Vagy csak a felnőtt évek teszik ezt az ő gyerekeivel szemben? Ével? Hát azok vannak János úrnak, számolatlan, de tudása, esze, az keresve sincsen. Péterke legalább rettentő magasságban látja magát János úr lapos homloka fölött. És mégis János úr rendelkezik vele. Az évek teszik? Vagy a felesége hozta kert és ház talán? Aki a pénzt adja, azé a fensőbbiség?! Péterkének nincs a sok feltóduló kérdésre felelete, csak gyűlöli János urat, megveti rendelkezéseit és jellemét és lapos, üres homlokát. Nyugodtan magyaráz. De János úr újra elköveti a régi, sokszor elkövetett hibát.

— Tegnap is, meg tegnapelőtt is mondtam már, ugyebár, amint ma is most épen ötödizben, — szólal fel Péterke erélyesen és érzi, hogy itt, itt, e ponton kell felébekerekednie pénzes, feleségetts János úrnak.

De János úr nem hagyja magát zavartatni.

— Majd elmondja még egy párszor, fiam, amíg jól meg nem jegyem. De aztán nem is felejtsem el többet, soha.

Fiad az öregapád, — szeretné elgondolni magában Péterke, ha jól-neveltsége hozzá volna szokva az erősebb szavak elgondolásához is. De vértolulása így is erélyben nyilatkozik meg.

— Hát ismételjük el még egyszer máma, de utoljára! S, ha, mint remélem, lesz ideje hozzá, dolgozzon ki holnapra néhány e tételre vonatkozó feladatot. Ennek kapcsán majd holnap újból átvehetjük a homályosabb részleteket.

Péterke nem szokott finomkodva beszélni. Ez egyáltalán nem divat a kültelki ifjúság köreiből. A szavakat úgy mondja, ahogy azok az ajkára tolnak. De most igyekszik úgy beszélni, ahogy a magas, karsú és elegáns történelemtanár szokta. Felébe akar kerekedni János úrnak és már rég észrevette, hogy vasorrú asszonyka felfelétörő, finomkodó hölgy és hogy János úrnak újabban a hivatalos aktastilus mellett a társalkodó modor finomságai is imponálnak.

— No, jó, Péterke, annyiban maradunk. Vegyük akkor most elő a nyelvtant és helyesírást, — veszi át újból a kezdeményező parancsnoklást János úr.

Péterkének nincs órája, de a közeli román templomban épen eittől az ötöt és így tudja, hogy már másfél órája tart az óra és bizonyára eltart majd még egy óra hosszát. Akár tegnap is meg tegnapelőtt is. De hiába próbál erőt, bátorságot ásni ki magából, ma sem tudja kimondani, hogy: egy óráról, napi egy óráról szolt az alku s a két és fél hónapra összesen 12 és fél forintról, pedig így tulajdonképen havonta járna ez az összeg. És hogy is mondja, amikor taian János úrnak is igaz a van, mert hiszen még csak a számtannal végeztek ma s ha ilyen rettentő lassan haladnak csak, sohasem készülnek el a két osztály anyagával és akkor ő is hibás lesz. Itt kell ülön és idővel, szavakkal egyensúlyozza János úr súlyos homlokürességét. Kihaszználja gyerekvöltom, gondolja. De itt kell ülön. Amire vállalkoztam, végig kell csinálnom.

— Magánhangzó illeszkedés törvénye? Igen. Mi a törvény, jól tudom. Magánhangzó? Tudom. De mi az, hogy illeszkedés? Kérdés újra János úr és Péterke buzgón magyaráz, hogy már belevörösödik a halántéka.

A Matyi, gondolja, nem figyel oda, ha magyarázok, de ha félfüllet hallja is meg a szavam, akkor már érti, tudja és igyekszik is, ha megszáj, hogy mielőbb visszakerülhessen kedvelt sportjához. A Klemens is a fúrge géplábvál meg az a kis bitang Muntyán Juan is hamar fel-fogják a szavak értelmét. A gazdag sörgyáros mulya fia, a Sanyi, persze, már más fajta. A kis Tusi, a Grackai kastély parkjában, a lugasban, az is egy óra leforgása alatt mindent megtanul és még átvetve egyik lábát a másikon, hogy Péterke szíve körül valami nagy hangyák másznak tőle, arra is ráér, hogy szövetséget kössön vele kis volt barátjára ellen, aki elhódította egyik ideálját. Csak a sörgyáros Sanyi, a mulya, csak az korlátolt a tanítványok közül. De nem! János úr iskola összes korlátoltságával felér. A Sanyi hozzá képest lángelme!

— No, elfáradtam becsületesen. Talán elég lenne mára! — Nyújtózkodik János úr. — Maga is menjen kicsit játszódni! — Mondja még János úr és Péterke meg nem állhatja, hogy felé ne lövellje szeme villámain. De éppen idejében búcsúzkodnak, mert a szobaajtóban megjelenik a vasorrú asszonyka, már útrakészen és János úr fel kell ajánlja kisérétét a dunaparti árnyas gesztenyék alatti sétára.

A román templom tornya pedig mutatja az esti korzó idejét. Hat óra.

★

Vasárnap persze nincsen tanítás és az üzletek is zárva vannak. Vasárnap az Úr napja, amikor az Úr is megpihent nehéz munkája után. Mert nem volt könnyű megteremteni a hegyeket és a folyókat és az állatokat és embereket. Péterke biztos benne, hogy az ember teremtese volt a legnehezebb, el is fáradt belé az Úr. És tulajdonképpen nem is sikerült neki valami jól e munka. Péterke tudja, hogy a munka maga, ha nem túlhomoszú ideig húzódik el, nem is nagyon fárasztó, sőt a teremtő, önkezdeményezte munka még öröme is pezdíti a vért. De a sikertelenség, az emberre ráerőszakolt munka eredménytelensége bizony öt perc leforgása alatt lehervasztja minden ideg- és izomerőnkét. A vasárnap az ember sikerületlenségének emlékünnepe. És bizony, hogy őszinték legyünk, feleségezett díjnok János úr sem éppen sikerült, de bizony, nagyon is vasárnapi alkotása az Úrak.

Talán azért citálta be vasárnapra is Péterkét. Természetesen uzsonmára. Ünneplésre. Péterke, persze, jobb szeretne a Duna partján, vagy a Gracka forrásánál, az erdőben ünnepelni kis társaival, a magukkal vitt kenyeret majszolva a forrás pázsitján, mikor a hegyekben már érik a som, a galagonya és idestova a rózsa is már kipirul. És előre undorodik vasorrú asszonyka süteményétől. De jól tudja: díjnok János úr megtiszteli a meghívással és hogy mincs rá mód, hogy kibújjon e kínos kötelezettség alól.

A toronyóra nem ünnepel és így éppen a mégyet üti el, amikor Péterke, aki már régóta tudja, mi a pontosság, belép a virágos udvarba. Az udvar üres; feleségezett János úr és vasorrú asszonyka még hálószobájukban tartózkodnak. Csak a két fajkutyá undorít bele Péterkébe és Péterke őszönösen rúgásra emeli lábát, amikor hallja a hálószobából:

— Rögtön jövök. Addig szórakozzon a kutyasokkal.

Péterke épen azt is akarta cselekedni, de a hangra önmagától egyenesedik vissza a lába a biztos anyaföldre. A kutyák undirítóbbak minden undok pocoknál: teljesen szórtelenek és Péterke bizony abban a hitben volt sokáig, hogy vasorrú asszonyka egy őrizetlen pillanatban leforrázta őket. Most már, persze, tudja, hogy Európa és Tubarózsa ilyen anyaszült meztelenül jöttek a világra, akár az emberek, és vasorrú asszonyka azt is megmagyarázta, hogy tiszta, fejti szta állatok és rettentő értéket képviselnek. De fajtisztaságuk ellenére, Péterke nem tud annyi erőt kihozni magából, hogy megsímogassa őket. Még a cipője orrát is csak undorral illesztené meztelen hasukra. „Vasárnap kutyák” gondolja megvetéssel s azután, mivel nem tudja miről társalogjon a fiatal párral, mégis a kutyák szórtelen bájait kénytelen tárgyalni velük minden részletében. Vasorrú asszonyka ölébe is veszi a drágákat és élvezetes mosollyal túri Tubarózsa csókjait.

— Unalmas a vasárnap, — mondja feleségezett János úr. Hiába, hozzászoktunk már a napi munkához! — és már ki is teríti füzeteit és könyveit.

Péterke tudja, hogy most tiltakozni kell, de nem tudja, hogyan fogjon hozzá és valahogy ő is megváltásnak érzi a munkát a Tubarózsás vasárnap szórakozás gyönyörei után. Ki tudja, ha belefeledkeznek a munkába, talán elmaradnak asszonyka sajtádkészítményű süteményei és csokoládékávéja is, amelyeknek Európás Tubarózsás illatát Péterke messziről sem szívesen szívna be.

— No, tegyétek félre azokat a csúnya könyveket, — csicsereg közéjük hirtelen vasorrú asszonyka és rózsaszín terítőt tesz az asztalra s már hozza is a párolgó, itt-ott ragacsos forró csokoládét. Péterke nyeli a csokoládé-csomókat. Igyekszik is, hogy minél előbb túl legyen rajta s már kitapasztalta, hogy a gyors nyelésben elsikkad a falatok íze és illata.

Vasorrú asszonyka meg van elégedve evésének, ránézve bókot jelentő tempójával és nem is nagyon kínálja már.

— No, gyerünk Péterke a kertbe, — adja ki a parancsot János úr. A gyümölcsöt ott esszük majd.

Fa alól fa alá vezet Péterkét, fel a Gracka lejtőjén s magyarázza a jégkárt s az oltás csodáit. Péterke legszívesebben egyedül dézsmálná meg a korai cseresznyét, ott fenn a fa ágai között, megbújva a lombkoronában. De csak sétál fa alól fa alá, csipeget madárkásan innen is, onnan is és hallgatja János úr messzemenő terveinek fejtegetéseit.

Felrémül, mikor a román templom toronyórája elüti a hatot és kérdőleg néz fel feleségezett János urra.

— No, hogy eljár az idő. Bizony menj te is játszódni. Menj csak, én még itt maradok, majd az asszony zárja be a kaput utánad.

Péterke dühöng. Ujból játszódni küld! Leér a kapuig. Körülnéz. Az asszonykát sehol sem látja. Csak Tubarózsa dörgölődzik a lábaihoz. Ujból körülnéz. Azután felemeli jobb lábát és orronvágja Tubarózsát, hogy a virággyba hemperedik. Kiegyenesedik. Megné önmaga előtt és erőteljes rántással szakítja fel a kaput.

— Mától kezdve pedig Péter vagyok!

Lőrinc Péter